

בְּרֵאשִׁית חֲמִשֵּׁי מֵחַדְרַת
עֵיזוֹ וְהַדָּר

בְּרֵאשִׁית

תרגום מדוקדק ע"פ דפוס סלאוויטא זיטאמיר

רש"י מוגה ומדויק

בעל הטורים השלם

תרי"ג מצוות - פועל צדק להש"ך

ביאורי ההפטרות

מדורים וטבלאות - מחודדין בפ"ך

תמונות מאירות עינים

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה "עוז והדר"

Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New Square, N.Y. 10977

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב וגיעה רבה,
לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל ע"פ הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים
בכל תוקף כל הדפסה צילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר
זה, וכן אין לתרגם או לאבסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא
כל חלק שהוא מהדפסה, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר
הנדפס ובכל ההוספות, ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה
בו שימוש שלא כדיון, ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הפצה והזמנות:

'היכלי תורה'

בארץ ישראל:

03-5435884 , פקס. 02- 9924603

בארה"ב:

Tel. (718) 437-0054

Fax (718) 437-3514

באירופה:

Tel. 44-20-8806-0176

נדפס על נייר חו"ל
שאין בו חשש חילול שבת

כריכה ושערים: וקסברגר

הארות והערות יתקבלו בכרכה

ת.ד. 9359 בית שמש

פקס: 03-5423180

א א בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים א בְּקֶדְמִין בְּרָא יי

בעל הטורים השלם

ב' רבתי

א (א) יש במדרש (כ"ב ע"ב) שלכך פתח בבי"ת ולא באל"ף, לפי שבי"ת הוא לשון ברכה

ואל"ף לשון אריה. אמר הקדוש ברוך הוא אפתח בבי"ת, בלשון ברכה, ולואי שיוכל להתקיים (וישלימי מינה פ"ב ה"ב). ד"א על שם שני עולמות שברא, העולם הזה והעולם הבא (כ"ב ע"ב). ד"א על שם שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מדרש מי השילוח). ללמדך שבוכות התורה (כ"ב ע"ב) ולומדיה (מסותא נ"ג) נברא העולם: בראשית. אותיות בית ראש כלומר בית המקדש נברא ראשון שנאמר (יחמיה י"ז) קָסָא קְבוּד מְרוֹם מְרֵאשׁוֹן מְקֻדְשָׁנִי (פסוקים נ"ג). ד"א אותיות א' בתשרי נברא העולם (מקראי י"ב). ד"א אותיות בְּרָא שְׁמִי, שברא שתי תורות, תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מקראי ע"ט). ד"א אותיות בְּרָא שְׁמִי, לומר לך שבוכות שבת נברא העולם. ד"א אותיות ברית אש, שבוכות הברית שהיא המילה (כ"ב ע"ב), ובוכות האש שהיא התורה, אנו ניצולין מדינה של גיהנם (מנחותא פקודי ט'). ד"א אותיות בְּרָאָתְךָ יְשׁ, שבראת י"ש עולמות לכל צדיק (מקראי פ"ג מ"ג): בראשית בראש השנה נברא העולם: בראשית. בגימטריא בתורה יצר,

רשי"י

א יְהוֹיָקִים (שם כ"ז ט'), רֵאשִׁית מְמַלְכָתוֹ (להלן י'), רֵאשִׁית דְּגַנְךָ (דברים י"ד). אף כאן אתה אומר צְרֵאשִׁית צְרָא אֱלֹהִים וגו' כמו צראשית צְרָא, ודומה לו פְּחֻלַת דְּצַר ה' צְהוּשָׁע (הושע א' ב'), כלומר, תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא צְהוּשָׁע וַיֹּאמֶר ה' אֶל הוֹשָׁע וגו'. ואם תאמר להורות צא שאלו תחלה נבראו ופירושו צְרֵאשִׁית הכל צְרָא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תיבה אחת, כמו פִּי לֹא סָגַר דְּלִתִּי צְטָנִי (איוב א' ג'), ולא פירש מי הסוגר, וכמו יֵשָׁא אֶת חֵיל דְּמַנְשֶׁק (ישעיה ט' ד') ולא פירש מי ישאנו, וכמו אִם יִתְרוֹשׁ צְצַקְרִים (עמוס ו' ז'), ולא פירש אם יתרוש אדם צצקרים, וכמו מְגִיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית (ישעיה מ"א ע'), ולא פירש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך שהרי המים קדמו שהרי כתיב (פסוק ז) וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם ועדיין לא גילה המקרא (במידור הקודמים והמאוחרים כלום) צריאת המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו. על כרחך לא לימד המקרא צקדר המוקדמים והמאוחרים כלום: בְּרָא אֱלֹהִים. ולא נאמר צרא ה',

א א בְּרֵאשִׁית. אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלף מהחֲדָשׁ הַיּוֹם לְכַס (שמות י"ג) שהיא מנוה ראשונה שננטוו צה ישראל, ומה טעם פתח צבראשית, משום פֶּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לֵיתַת לָהֶם גִּחֻלַת גּוֹיִם (מסילים ק"א ו'), שחם יאמרו אומות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שצעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא צראה, ונתנה לאשר ישר צעיניו, צרנונו נתנה להם וצרנונו נטלה מהם ונתנה לנו (מנחותא ישן י"א): בְּרֵאשִׁית בְּרָא. אין המקרא הזה אומר אלף דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו זכרונם לצרכה (כ"ב ע"ב) צשציל התורה שנקראת רֵאשִׁית דְּרָפּוֹ (משלי ט' כ"ב), וצשציל ישראל שנקראו רֵאשִׁית תְּצוּאָתָהּ (ירמיה ג' א). ואם זאת לפרשו כפשוטו כך פרשהו, צְרֵאשִׁית צריאת שמים וארץ וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְצְהוֹ וְחֶשֶׁךְ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אור. ולא צא המקרא להורות קדר הצריאה לומר שאלו קדמו, שחם צא להורות כך, היה לו לכתוב 'צבראשונה צרא את השמים' וגו', שאין לך ראשית צמקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו, כמו צְרֵאשִׁית מְמַלְכָת

יַת שְׁמַיָּא וַיַּת אַרְעָא :
ב וַאֲרַעֵא הוּת צְדִיָּא
וַרִיקְנֵיָא, וְחֻשְׁבָּא פְרִישׁ עַל
אַפִּי תְהוּמָא, וְרוּחָא מִן קַדְמִם
יִי מְנַשְׁבָּא עַל אַפִּי מֵיָא :

אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ :
ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תְהוֹ וְבָהּ
וְחֻשָׁךְ עַל-פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ
אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל-פְּנֵי הַמַּיִם :

בַּעַל הַטּוֹרִים הַשְּׁלֵם

בשביל התורה שנקראת ראשית (ב"ר 6 ב)
נברא העולם (ספ 6 ד). ד"א בגימטריא שש
סדרים (מדרס 26ד). דבר אחר בגימטריא ישראל

כח בעמים, ובגימטריא תרי"ג יצר, שברא העולם בשביל ישראל (ויק"ד 17) שיקיימו תרי"ג מצות: **בראשית**. ברא ריקע ארץ שמים
ית תהום (עין פנע 5). ד"א בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורתו (ב"ר 6 ז): **בראשית**. שלשה ראשי פסוקים, **בראשית** **ברא**
אלהים, **בראשית** **מקלכת** **היוקים** (וימס 6 ב), **בראשית** **מקלכת** **צדקנה** (ספ 6 ב). זהו שאמרו רבותינו ז"ל בסוף פרק יש בערכין (ת"י ע"ג)
ביקש הקדוש ברוך הוא להחזיר העולם לתוהו ובהו בשביל חטאת יהויקים, כיון שנסתכל בצדקיהו ובדורו נתישבה דעתו: **ברא**
אלהים את. ס"ת אמת. מלמד שברא הקדוש ברוך הוא העולם באמת. כמו שנאמר (ספסל קט קס) ראש **ברך** **אמת** (ב"ר 6 ז). **ברא** **אלהים**
את, ס"ת אמת. ו**ברא** **אלהים** **את** (פסוקי 7 ב), ס"ת אמת. ו**ברא** **אלהים** **את** (פסוקי 10), ס"ת אמת. **ברא** **אלהים** **את** (פסוקי 10), ס"ת
אמת. ולכן תיקנו ששה פעמים אמת בראש ויצבי (פנפנ שמיים) : **אמת** **מארץ** **תצמח** (ספסל ספ ז) ר"ת אמת. **אמי** **מלבון** **תבואי** (פני ספריס ד
ס) ר"ת אמת, אבל כשהאמת נעדרת ותשלף **אמת** ארצה (וימס 6 ב). **תשורי** **מראש** **אמנה** (פני ספריס ד ס) ר"ת אמת. ולכן, **ממעונות** **אריות**
מהררי **גמרים** (ספ 6): **ברא** **אלהים**, ב' דסמיכי. **אשר** **ברא** **אלהים** **לעשות**, ואיך **למן** **היום** **אשר** **ברא** **אלהים** **אדם** **על** **הארץ** (דבסיס ד
6). כי מתחילה צפה הקדוש ברוך הוא באברהם שנקרא אדם, שנאמר (יחפס ד טו) **האדם** **הגדול** **בענקים** הוא (וימסלני שפס פט"ו ס"ב), וברא את
העולם (מסנחלמי יסן ק"ך ד): **אלהים**. בגימטריא הכסא, שהכסא ברא תחילה (פסוקי 7ד) : **בפסוק** של בראשית יש שבעה תיבות כנגד שבעה
ימי השבוע (מדרס מדר זקוקס) ושבע שנים בשמיטה ושבע שמיטין ביובל ושבעה רקיעים ושבע ארצות (פסקי דר"א ס"ח) ושבעה ימים (ב"ר 6ז)
ושבעה משרתים שצ"ם חנכ"ל (פסקי דר"א פ"ו). וכנגדם אמר דוד **שבע** **ביום** **הקללתיך** (ספסל קט קסד). ולכן תקנו י"הא שמהי רבא מברך לעלם
לעלמי עלמיא, שיש בו שבע תיבות, ואומרים אותו שבע פעמים ביום. ויש בפסוק בראשית כ"ח אותיות וכן ביהא שמהי רבא. וכן
בפסוק ו**יצבר** **אלהים** **את** **כל** **הדברים** **האלה** **לאמר** (פנפנ 6 ב) יש בו שבע תיבות וכ"ח אותיות. זהו שאמרו ז"ל (עין סופס 22): כל העונה
אמן יהא שמהי רבא בכל כחו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית וכאילו קבל תורה בהר סיני. וכנגד זה אמר שלמה
שבעה פסוקים שיש בהם כ"ח עתים, והו מעת **לקחת** **עד** **עת** **שלוש** (קפנל 6-5). והם כנגד שבעה ימי השבוע שיש בהם כ"ח עתים
משתנים מבוקר עד חצי היום אחד, מחצי היום עד הלילה שני, מתחילת הלילה עד חצי הלילה שלישי, מחצי הלילה עד הבקר רביעי,
וכן בכל יום, הרי כ"ח עתים: **בפסוק** בראשית יש שש פעמים אל"ף כנגד ששת אלפים שנה שהעולם הווה (פ"ו 10), וכן בפסוק אני
ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא (יפסי 104 ד), ששה אלפ"ין. ובפסוק ו**הארץ** **היתה** **תהו** **ובהו** ב' אלפ"ין, כנגד ב' אלפים תהו. ובפסוק
ה' קנני ראשית דרבו קדם מפעלי מאד (ספסל 6 ס), יש ב' אלפ"ין, כנגד ב' אלפים תורה. ובפסוק ו**יאמר** **אלהים** **יהי** **אור** **ויהי** **אור** ד'
אלפ"ין, כנגד ד' אלפים ימי תורה וימי משיח, שהם ימי אורה (מנליל 10: ב"ר 6 ז): (ב) **תהו** **ובהו**, ב'. הכא **והארץ** **היתה** **תהו** **ובהו**,
ואיך דיימי את **הארץ** **והנה** **תהו** **ובהו** (וימס 6 ב). מלמד שצפה הקדוש ברוך הוא בבריאת העולם בחורבן הבית (ב"ר 6 ב) שנחשב בשנת
תהו, שהרי בירת הראשון עמד ת"י שנה ונחרב בשנת ת"א. ובית שני עמד כמנין היתה (וימס 10) וזהו 'הארץ היתה' ואח"כ חשך, רמו
לגליות. וכן הורש בבראשית רבה (3 ד). ד"א **והארץ** **היתה** **תהו** **ובהו**. בגימטריא אלפים שנה בלי תורה: **ורוח** **אלהים** **מרחפת**.
בגימטריא זו היא רוח על פני המים (ב"ר 3 ד): **וחשך** **על** **פני** **התהום**, ב' במסורת. דין ו**חשך**, ואיך ו**חשך** **אי** **נה** **מקומו** (פני 6)
(ש). זה הוא שאמרו (פנע 16) שאין לשאול מה לפניו מה לאחור. 'וחשך אי זה מקומו', פירוש שאין לשאול אי זה היה מקום החשך
תחילה (עין ספ 10): **ורוח** **אלהים**, ב' דסמיכי. הכא, ואיך ו**רוח** **אלהים** **לקבשה** **את** **זכריה** (דבני ספריס 7 ד ס). קרי ביה הכא נמי ורוח
אלהים לבשה, פירוש שעל ידי לבושו אמר ויהי אור דכתיב בתריה ו**יאמר** **אלהים** **יהי** **אור**, וזה הוא שדרשו רבותינו ז"ל (ב"ר 3 ד)
ממעשה לבושו נבראת האורה:

רש"י

צנתחלה עלה צנתחצצה לצרחתו צמדת
הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים
מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו
לכתיב (לפנ 3 ד) **ציוס** **עשות** ה' **אלהים**
ארץ **ושמים** (ראה ב"ר יב טו): (ב) **תהו**
ובהו. **תהו** לשון חמה ושממון, שאדם
תוהה ומשתומם על זהו שזה:

ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אֹר וַיְהִי־
אֹר: ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר
כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין
הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ה וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים אֶת־הָאֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ
קָרָא לַיְלָה וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־
בֹקֶר יוֹם אֶחָד: ו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם
וַיְהִי מַבְדֵּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

ג וַאֲמַר יי יהי נהורא, והוה
נהורא: ד וַחֲזָא יי ית נהורא
ארי טב, ואפריש יי בין
נהורא ובין חשוכא: ה וקרא
יי לנהורא ימא, ולחשוכא
קרא ליליא, והוה רמש
והוה צפר, יום חד: ו
ו וַאֲמַר יי, יהי רקיעא
במציעות מא, ויהי מפריש
בין מא למיא:

בעל הטורים השלם

(ד) את האור. בגימטריא בתורה ועולה מנן
תרי"ג. את האור פי טוב, ס"ת ברית, כדכתיב
(פסל נ' ס) פי על פי הדברים האלה קרתי אתך
ברית. ועל פי היינו התורה שבעל פה (ניסן ט):
וירא אלהים את האור כי טוב. וסמך
ליו ויבדל. רמז למה שאמרו ז"ל (בבבא טו) אין
מברכין על הגז עד שיאורו לאורו. וכמנן
ויבדל מברלין בשנה במוצאי שבתות. ויבדל.
ג' במסורת. רמז למה שאמרו ז"ל (ספסס ט):
הפוחת לא יפחות משלש הברלות: (ה) (ל) אור יום. בגימטריא זה יעקב אבינו (כ"ד ג): קרא ליליה. בגימטריא עשו (סס): חמש פעמים
אור כחוב בפרשה, כנגד חמשה חומשי תורה שנקראו אור (סס ג): וכנגדן חמשה סימנים באור לענין קרית שמע, כדאיתא בפרקא קמא
דברכות (ט): משיכיר בין תכלת ללבן, בין זאב לכלב, בין תכלת לכרתי, בין חמור לערוד, ושיכיר חבירו ברחוק ארבע אמות. וג' חשך
בפרשה, וכנגדן ג' סימנין במס' שבת (ל): הכסיפו פניה, הערב שמש, צאת הכוכבים והן ג' כוכבים, לילה (סס ט): ולחשך קרא ליליה.
ולא אמר קרא אלהים לילה, כמו שאמר גבי אור, שאין מיוחד שמו על הרעה (כ"ד ג):

רש"י

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב
וַיַּבְדֵּל. אף צוה לנו לריכין לדברי
אגדה. ראהו שאינו כדאי להשתמש צו
רשעים והצדילו לנדיקים לעמיד לצא
(תניגה יב. כ"ד יא ט). ולפי פשוטו כך פרשהו,
ראהו פי טוֹב ואין נאה לו ולחשך שיהיו
משתמשים צערצוציא, וקצב לזה תחומו
ציוס ולזה תחומו צלילה (ראה כ"ד ג א):
(ה) יוֹם אֶחָד. לפי סדר לשון הפרשה
היה לו לכתוב 'יום ראשון' כמו שכתוב
בשאר הימים 'שני' 'שלישי' 'רביעי', למה
כתב אֶחָד, לפי שהיה הקדוש צרוך הוא
יחיד בעולמו, שלא נצראו המלאכים עד

יום שני. כך מפורש בצראשית רבה (ג א):
(ו) יְהִי רָקִיעַ. יתחזק הרקיע, שאף על
פי שנצראו שמים ציוס ראשון, עדיין
לחיס היו, וקראו צשני מגערת הקדוש
צרוך הוא צאומרו יְהִי רָקִיעַ (כ"ד ד ט). וזהו
שכתוב (איוב כו יא) עֲמוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפְפוּ כֹל
יום ראשון, וצשני ויתמיהו מגערתו,
כאדם שמשתומם ועומד מגערת המאיים
עליו (כ"ד יב ט): בְּתוֹךְ הַמַּיִם. צאמנע
המים, שיש הפרש צין מים העליונים
לרקיע כמו צין הרקיע למים שעל הארץ.
הא למדת שהם תלויים צמאמרו של מלך
(כ"ד ד א):

ו ועבד יי ית רקיעא, ואפריש בין מוא די מלרע לרקיעא ובין מוא די מעל לרקיעא, והוה בן: ה וקרא יי לרקיעא שמיא, והוה רמש והוה צפר, יום תנן: פ ט ואמר יי, יתפנשון מוא מתחות שמיא לאתרא חד, ונתחזו יבשתא, והוה בן: י וקרא יי ליבשתא ארעא, ולבית פנישת מוא קרא יממי, וחזא יי ארי טב:

בעל הטורים השלם

(ו) מעל לרקיע. ב' במסורת. הפים אשר מעל לרקיע, ויהי קול מעל לרקיע, במרכבה דיוזקאל (ב' סו). כמו שאין דורשין במעשה בראשית ברבים, כן אין דורשין במעשה מרכבה (פנינה א'): (ט) יקוו הפים אל מקום אחד ותראה. ס"ת מרה. זה הוא שנאמר (איוב סו סו) וימלם תפן קמדה (עין ביר ה' ב'): היבשה. ב' במסורת. ותראה היבשה, וישפכת היבשה (פמ"ד טו). מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית [כשישפוך המים ביבשה שיהיו דם. וכן על היס] שתשפוך מימיו למקום אחד שישתנו ותראה היבשה לפני משה רבינו עליו השלום (עין ביר ה' ב):

ו ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי בן: ה ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני: פ ט ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי בן: י ויקרא אלהים לים קרא ארץ ולמקנה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב:

רש"י

לגמר מלאכת יום השני, ואחד לגמר מלאכת היום (ב"ר ד' ט): (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. שם מים (ב"ר ד' ט). שם מים (פנינה ב'). אש ומים, שערצן זה צוה ועשה מהם שמים (פנינה ג, ב"ר טו): (ט) ויקוו המים. שטוחין היו על פני כל הארץ והקוים צאוקינוס, הוא הים הגדול שצכל הימים (ב"ר ה' ב): (י) קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים צעכו לטעם דג העולה מן הים צאקפמיא (ב"ר ט' ט):

(ו) ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו והיא עשייתו, כמו ועשתה את כפריניה (דברים כא יב): מעל לרקיע. על הרקיע' לא נאמר אלא מעל לרקיע, לפי שהן תלויין צאור (ב"ר ד' א). ומפני מה לא נאמר פי טו צ ציום שני, לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל זה בשני, ודבר שלא נגמר אינו צמילווא וטו צו. וצשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל מלאכה אחרת וגמרה, כפל צו פי טו צ שני פעמים (פסוקים י' יב), אחד

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תְּדַשָּׂא
הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע
עֵץ פְּרִי עֲשֵׂה פְרִי לְמִינֵו
אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-
כֵן: יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא
עֵשָׂב מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ
וַעֲשֵׂה-פְרִי אֲשֶׁר זָרְעוּבוּ
לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי-טוֹב:

יא וַאֲמַר יי, תְּדַאֲת אַרְעָא
דִּיתְאָה, עֲשָׂפֵא דְכַר זְרַעִיה
מִזְרַע, אִילן פְּרִין עֵבַד פְּרִין
לְזַנְיָה, דְכַר זְרַעִיה פִּיה עַל
אַרְעָא, וְהוּה כֵן: יב וַאֲפִיקַת
אַרְעָא דִּיתְאָה, עֲשָׂפֵא דְכַר
זְרַעִיה מִזְרַע לְזַנְיָה, וְאִילן
עֵבַד פְּרִין דִּי בַר זְרַעִיה פִּיה
לְזַנְיָה, וְחִזָּא יי אַרִי טַב:

בַּעַל הַטּוֹרִים הַשְּׁלֵם

(יא) עֵץ פְּרִי, ב' דְּסַמְכִי. הַכָּא עֵץ פְּרִי,
וְאִידֵךְ עֵץ פְּרִי וְכַל אֲרָזִים (פְּסַלִּים קַמָּה ט). וְהוּו
דְּפִלְגִי בְּבְרָאשִׁית רַבְּהָ (ה ע טוּן ט), וְיִוְסַלְמִי כְּלֵאִס
פ' טוּן (י) אִיכָא מֵאן דֹּאמַר שְׁהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא
צוּה לֶאֱרֶץ שְׁאִפִּילוּ אַרְזִים שְׁהֵם אִילְנֵי סַרְק
יַעֲשׂוּ פִירוּת, וְהִיא עֲבַרָה עַל הַצְּוִיּוּ, וְהִינּוּ
'עֵץ פְּרִי וְכַל אַרְזִים'. וְאִיכָא מֵאן דֹּאמַר
שְׁהוּסַפֵּה עַל הַצְּוִיּוּ, שְׁהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא אַמַר
לְהוֹמַר כָּל עֵץ עוֹשֵׂה פְרִי, וְהִינּוּ 'עֵץ פְּרִי וְכַל אַרְזִים': (יב) וַתּוֹצֵא אֶת
הַקּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כְּכּוֹפֵר בְּמַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית: וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ. בְּצִוּוֹי נֹאמַר 'תְּדַשָּׂא'
לְפִי שְׁבַתְחִילָה יִצְאוּ דִקְיָן, וְלְבַסוּף הוֹצִיאָה כַּחַת בְּמַהֲרֹת. בְּצִוּוֹי לֹא נֹאמַר 'לְמִינֵהוּ' וּבַעֲשִׂיָה נֹאמַר 'לְמִינֵהוּ' לְפִי שְׁבַתְחִילָה הִיוּ דִקְיָן וְלֹא הִיוּ נִיכְרִין מִחַמַּת
קְטַנִּים וְלְבַסוּף הִיוּ נִיכְרִין. בְּצִוּוֹי נֹאמַר 'עֵץ פְּרִי עוֹשֵׂה פְרִי' וּבַעֲשִׂיָה נֹאמַר 'זָרַע עוֹשֵׂה פְרִי' הוּסַף ו' לְוֹמַר לֶךְ שׁוּ' מִנֵּי אִילָנוֹת הוֹצִיאָה.
בְּצִוּוֹי כְּתִיב 'לְמִינֵו' דְּמַשְׁמַע דּוֹקָא דְּרוּמָה לּוּ מַמַּשׁ, וּבַעֲשִׂיָה כְּתִיב 'לְמִינֵהוּ', לְוֹמַר אִפִּילוּ דוּמָה לְרוּמָה לֹא הוֹצִיאָה בְּעַרְבוּבֵי אֵלָא שׁוּרוֹת
לְבַנּוֹת לְבַד וְשׁוּרוֹת שְׁחֹרוֹת לְבַד: מִזְרִיעַ זָרַע לְמִינֵהוּ. ר"ת מִזַּל, שֶׁאֵין כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב שֶׁאֵין לוֹ מִזַּל לְמַעֲלָה (פ' יב):

רַעֲיוֹ

פְּרִי. שִׂיחָא טַעַם הַעֵץ כְּטַעַם הַפְּרִי.
וְהִיא לֹא עֲשֵׂתָה כֵן אֲלֵא וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ עַץ
'עֲשֵׂה' פְּרִי (פְּסַלִּים יב) וְלֹא 'הַעֵץ פְּרִי', לְפִיכַךְ
כְּשֶׁנִּתְקַלַּל אָדָם עַל עוֹנוֹ נִפְקְדָה גַם הִיא
עַל עוֹנָה וְנִתְקַלַּלָה (יְרוּסַלְמִי כְּלֵאִס פ"ח ה"ז, ב"ד
ה ט): אֲשֶׁר זָרְעוּ בּוֹ. הֵן גְּרַעֲיִי כָּל
פְּרִי שְׁמַהֵן הֵאִילִין נֹוּמָה כְּשֶׁנוֹטְעִין אֹתָם:
(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ וְגו'. אֶף עַל פִּי
שֶׁלֹּא נֹאמַר 'לְמִינֵהוּ' דְּדִשְׁאִין בְּצִוּוֹיִיָּהֵן,
שְׁמַעוּ שְׁנַטְטוּ הֵאִילָנוֹת עַל כֵּךְ וְנִשְׂאוּ קַל
וְחוּמַר בְּעַלְמָן, כְּמַפּוֹרֶשׁ בְּאֶגְדָּה בְּשַׁחֲטוֹת
חולִין (פ):

(יא) תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשָׂב. לֹא
דְּשָׂא לְשׁוֹן עֵשָׂב וְלֹא עֵשָׂב לְשׁוֹן דְּשָׂא, וְלֹא
הִיא לְשׁוֹן הַמְקַרָּא לְוֹמַר 'תַּעֲשִׂיב הָאָרֶץ',
שְׁמִינֵי דְשִׂאִין מִחֻלְקִין כָּל אַחַד לְעַלְמָו
נְקַרָּא 'עֵשָׂב פְּלוּנִי', וְאִין לְשׁוֹן לְמִדְּבַר
לְוֹמַר 'דְּשָׂא פְּלוּנִי', שְׁלִשׁוֹן 'דְּשָׂא' הוּא
לְצִישַׁת הָאָרֶץ כְּשֶׁהִיא מִתְמַלֶּחַת בְּדִשְׁאִים:
תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ. תְּתַמְלַח וְתַתְּכַסֵּה לְצוּשׁ
עֲשִׂים, בְּלִשׁוֹן לַע"ו נְקַרָּא דְּשָׂא
'אִרְבֵּי־דִי' ק"ש כּוֹלֵן בְּעַרְבוּבֵיָא, וְכַל שׁוֹרֶשׁ
לְעַלְמָו נְקַרָּא עֵשָׂב: מִזְרִיעַ זָרַע. שִׁיגְדַל
בּו זְרַעו לְזוֹרַע מִמֵּנוּ בְּמִקּוּם אַחֵר: עֵץ

(א) פִּאֲרִישְׁדִּיעֵנֶע סֶאָרְטֵן גְּרָאוּ וואס וואַקסן צוזאַמען

יג וַיְהִי־עָרֵב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 יום תְּלִיתָאִי: פ יד וַיֹּאמֶר
 יי, יהוֹן נְהוֹרִין בְּרֻקִיעָא
 דְּשָׁמַיָא, לְאַפְרָשָׁא בֵּין יָמָא
 וּבֵין לַיְלָא, וַיְהוֹן לְאַתִּין
 וּלְזַמְנִין, וּלְמִיּוֹמֵי כְּהוֹן יוֹמִין
 וְשָׁנִין: טו וַיְהוֹן לְנְהוֹרִין
 בְּרֻקִיעָא דְּשָׁמַיָא, לְאַנְהָרָא
 עַל אַרְעָא, וַתְּהִי כֵן:

יג וַיְהִי־עָרֵב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם
 שְׁלִישִׁי: פ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 יְהִי מְאֹרֹת בְּרֻקִיעַ הַשָּׁמַיִם
 לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין
 הַלַּיְלָה וַתְּהִי לְאַתִּת וּלְמוֹעֲדִים
 וּלְיָמִים וְשָׁנִים: טו וַתְּהִי
 לְמְאֹרֹת בְּרֻקִיעַ הַשָּׁמַיִם
 לְהַאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן:

בעל הטורים השלם

(יד) יהו מֹאֲרֵת. סמך מאורות לרשאים לפי
 שצרכים להם (צ"ר יע ד) כדכתיב (דברים ג' ד)
 ומפגד תבואת שמים: מֹאֲרֵת. חסר, שלא
 נברא להאיר אלא השמש, והירח לא נברא
 אלא כדי שלא יעברו לחמה אם תהיה יחידה
 (פסיקתא רמז טו). מֹאֲרֵת בגימטריא שמשא:
 אֱלֹהִים יהו מֹאֲרֵת בְּרֻקִיעַ. ס"ת עתים
 למפרע. רמו שעל ידי המאורות זומן העתים:

י"א וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ
 ותלמידים הלומדים תורה דומים למאורות, כמו שאמרו ז"ל (ב"ב ע"ג). פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה: וְלְמוֹעֲדִים. ב' במסורת.
 וְהָיוּ לְאוֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים, ואידך יִהְיֶה לְבַיִת יְהוּדָה לְשֵׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים (בב"ב ט"ו). בבראשית רבה (ב' 6) דורש לא נבראת לבנה
 אלא לקדש ראש חודש, וראש חודש נמי אִיקְרִי מוֹעֵד (פסיקתא ע"ג). וְאֶסְרֹר בְּהַסְפֵּד (מ"ג) ובתענית (פסג"ט):

רש"י

(יד) יְהִי מְאֹרֹת וְגו'. מיוס ראשון נבראו
 וצרביעי צוה עליהם לְהַפְלוֹת צְרֻקִיעַ (חגיגה
 י"ג). וכן כל תולדות שמים וחרץ נבראו
 מיוס ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ציוס
 שנגזר עליו, הוא שכתוב (פסוק א) יַת הַשָּׁמַיִם
 לרבות תולדותיהם וַיִּתְּן הָאֶרֶץ לרבות
 תולדותיה (צ"ר א' יד): יְהִי מְאֹרֹת. חסר
 וי"ו כתיב, על שהוא יוס מארה ליפול
 אסכרה צתינוקות, הוא ששנינו (מסכת סופרים
 פ"ח ה"ה) צרביעי היו מתענים על אסכרה
 שלא תפול צתינוקות: לְהַבְדִּיל בֵּין
 הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה. משנגנו האור
 הראשון, אצל צבעת [ס"א צשלשת] ימי
 צראשית שמשו האור והתשך הראשונים
 יחד צין ציוס צין צלילה [ס"א זה ציוס זה

צלילה]: וְהָיוּ לְאוֹתוֹת. כשהמאורות לוקין
 סימן רע הוא לעולם שנאמר (ירמיה י' ג)
 וּמְאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם חָל פָּתָחוּ, צעשותכס רלון
 הקדוש צרוך הוא חין אחס צריכין לדאוג
 מן הפורענות (סוכה כ"ג): וְלְמוֹעֲדִים. על
 שס העמיד, שעתידיס ישראל להצטוות על
 המועדות והס נמנים למולד הלצנה (צ"ר א'
 ב): וְלְיָמִים. שָׁמוֹשׁ החמה חצי יוס ושָׁמוֹשׁ
 הלצנה חציו, הרי יוס שלס: וְשָׁנִים. לסוף
 שלס מאות ששים וחמשה ימים [ס"א ורציע
 יוס] יגמרו מהלכן צשנים עשר מזלות
 המשרתים אותס, והיא שנה, וחוזרים
 ומתחילים פעס שניה לסצצ צגלגל כמהלכן
 הראשון: (טו) וְהָיוּ לְמְאֹרֹת. עוד זאח
 ישמשו שיאירו לְעוֹלָם: